

ยุโรปแสวงหาพลังงานในแอฟริกาแทนจากรัสเซีย : ความหวังในภาพเลือน

ชูชาติ พุดเพ็ง *

บทนำ

ภายหลังรัสเซียได้เปิดฉากทำสงครามกับยูเครนในวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๐๒๒ ที่ผ่านมา ส่งผลให้หลายประเทศในสหภาพยุโรปโดยเฉพาะเยอรมนีต้องประสบกับความหวั่นวิตกต่อการขาดแคลนพลังงานที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวันของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หลังชาติพันธมิตรนาโตนำโดยสหรัฐฯ ออกมาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจต่อรัสเซียอย่างหนักหน่วง ขณะเดียวกันรัสเซียตอบโต้ด้วยการประกาศว่าจะยุติการส่งก๊าซธรรมชาติไหลผ่านโครงการท่อส่งก๊าซ North Stream ไปยังยุโรป มีผลทำให้เยอรมนีซึ่งเป็นประเทศหลักที่ต้องพึ่งพาการนำเข้าก๊าซธรรมชาติจากรัสเซียในปริมาณกว่าร้อยละ ๕๐ ของปริมาณการนำเข้าทั้งหมดกำลังตกที่นั่งลำบาก และฉากทัศน์ต่อจากนี้ทุกคนคงจะมองเห็นภาพความจำเป็นของเยอรมนีที่ต้องวางแนวทางเพื่อแสวงหาความร่วมมือกับหลายประเทศที่มีแหล่งก๊าซธรรมชาติสำรอง หรืออาจกล่าวได้ว่าเยอรมนีกำลังมองหาแหล่งนำเข้าพลังงานแห่งใหม่ทดแทนการพึ่งพากรัสเซียเป็นหลัก หวังอุดช่องว่างเชิงอุปทานด้านพลังงานในช่วงวิกฤตรอบนี้

* นักวิเคราะห์สัมพันธ์ชำนาญการพิเศษ สำนักภาษาต่างประเทศ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

หมุดหมายใหม่กับแหล่งพลังงานทางเลือกในแอฟริกา

จากความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นดังกล่าว นำสู่การตั้งประเด็นคำถามว่าประเทศในภูมิภาคแอฟริกาเป็นแหล่งนำเข้าพลังงานของเยอรมนีและยุโรปในปริมาณที่สามารถทดแทนการพึ่งพาก๊าซธรรมชาติจากรัสเซียได้หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะสงครามซึ่งเกิดขึ้นอยู่ขณะนี้บนพื้นฐานข้อพิจารณาตามสถานะของความจำเป็นเร่งด่วน มุ่งหวังให้เกิดทางเลือกใหม่สำหรับการแก้ไขปัญหาระยะสั้น เนื่องจากสถานการณ์สงครามในยูเครนยังคงดำเนินอยู่และมีที่ท่าว่าจะยืดเยื้อต่อไป กรณีดังกล่าวกลายเป็นมูลเหตุพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ประเทศในสหภาพยุโรปวิตกกังวลอย่างหนักเกี่ยวกับปัญหาการขาดแคลนก๊าซธรรมชาติที่ต้องพึ่งพาจากรัสเซียในปริมาณค่อนข้างมาก โดยตัวเลือกเชิงยุทธศาสตร์ที่เป็นไปได้ขณะนี้พบว่าเยอรมนีกำลังพุ่งเป้าไปที่ประเทศในแถบแอฟริกา เนื่องจากบางประเทศในภูมิภาคแถบนี้มีแหล่งก๊าซธรรมชาติสำรองในปริมาณมาก แต่ปัญหาใหญ่กว่านั้นคือขีดความสามารถในการผลิตและการขนส่งเคลื่อนย้ายมีข้อจำกัดมากเช่นกัน และต่อไปนี้เป็นข้อมูลการวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงกับความหวังของเยอรมนีที่ต้องการนำเข้าพลังงานจากหลายประเทศในแอฟริกา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แอลจีเรีย

จากการศึกษาข้อมูลของศูนย์วิจัย Think Tanks Azure Strategy ด้านพลังงาน ซึ่งมีสำนักงานตั้งอยู่ ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ พบว่าประเทศแอลจีเรียถือเป็นประเทศที่มีแหล่งพลังงานและก๊าซธรรมชาติสำรองในปริมาณมาก ทั้งยังเป็นประเทศผู้ผลิตก๊าซธรรมชาติที่จัดอยู่ในอันดับ ๑๐ ของโลก ทั้งนี้ จากการเปิดข้อมูลด้านเศรษฐกิจชี้ให้เห็นว่าปริมาณการส่งก๊าซธรรมชาติของแอลจีเรียในปี ๒๐๒๑ ที่ส่งออกไปยังตลาดยุโรปมีปริมาณมาก หรือจัดอยู่ในอันดับที่ ๔ ของประเทศผู้ผลิตและส่งออกพลังงานไปยังตลาดยุโรป โดยเฉพาะเยอรมนีซึ่งถือเป็นตลาดที่ใหญ่ที่สุด

อย่างไรก็ตาม หากประเมินสถานการณ์ขณะนี้อาจมีอุปสรรคหลายด้าน เห็นได้จากบทวิเคราะห์ของนักวิชาการของศูนย์วิจัยดังกล่าวได้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า แม้แอลจีเรียประกาศแผนการลงทุนด้านเศรษฐกิจในช่วงต้นปีและจะนำมาใช้บังคับให้บรรลุเป้าหมายตามกรอบระยะเวลา ๕ ปี แต่โดยข้อเท็จจริงกลับพบว่า แหล่งก๊าซธรรมชาติของแอลจีเรียมีปริมาณไม่เพียงพอสำหรับนำมาทดแทนหรือเทียบสัดส่วนที่เยอรมนีเคยนำเข้าจากรัสเซียได้ ขณะเดียวกันแอลจีเรียไม่สามารถส่งออกพลังงานให้ยุโรปได้อย่างเพียงพอ ในระยะเวลาอันสั้นนี้ ทั้งนี้มีข้อมูลสนับสนุนจาก ๒ บริษัทผู้ผลิตก๊าซธรรมชาติรายใหญ่ที่ได้สัญญาสัมปทานการผลิตก๊าซธรรมชาติในแอลจีเรีย ได้แก่ บริษัทของรัฐบาลแอลจีเรีย และบริษัทจากสเปน โดยบริษัทผลิตก๊าซธรรมชาติของสเปนเปิดเผยว่า บริษัทสามารถเพิ่มกำลังการผลิตและส่งผ่านท่อส่งก๊าซเท่าที่มีอยู่ได้ ในขณะที่บริษัทของรัฐบาลแอลจีเรียยืนยันว่าไม่สามารถเพิ่มกำลังการผลิตได้ แต่มีแผนสำรองคืออาจใช้ท่อส่งก๊าซผ่านทางฝั่งตะวันตกของยุโรป โดยต้องส่งผ่านไปยังประเทศโมร็อกโก ซึ่งแอลจีเรียกำลังพิจารณาเพิ่มกำลังการผลิตและส่งผ่านท่อส่งก๊าซไปที่จุดหมายปลายทางคือสเปนและโปรตุเกสเพื่อเป็นอีกหนึ่งทางเลือก แต่ยังคงกังวลถึงอุปสรรคในมิติปัญหาเชิงการเมืองที่อาจเป็นข้อจำกัด เนื่องจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างแอลจีเรียและโมร็อกโกยังคงดำเนินอยู่นับตั้งแต่ช่วงเดือนตุลาคมปีที่ผ่านมา ผลจากความไม่ลงรอยกันระหว่างบริษัทพลังงานแห่งชาติของแอลจีเรียกับกระทรวงพลังงานของโมร็อกโกซึ่งพบว่าทั้งสองหน่วยงานดังกล่าวไม่สามารถบรรลุข้อตกลงในสัญญาระหว่างกัน นอกจากนี้ ยังมีอุปสรรคสำคัญและเป็นเรื่องหลักขณะนี้คือท่อส่งก๊าซที่ทอดผ่านอติปไตยของโมร็อกโกมีค่าธรรมเนียมทางศุลกากรกล่าวคือที่ผ่านมาแอลจีเรียต้องจ่ายค่าธรรมเนียมด้วยการส่งก๊าซธรรมชาติเหลวร้อยละ ๑๐ ให้แก่โมร็อกโกเพื่อเป็นค่าธรรมเนียมในการใช้ท่อส่งก๊าซผ่านพรมแดนเพื่อส่งไปยังยุโรป

อียิปต์

หากมองประเทศอื่นที่ใกล้เคียงกัน อาจกล่าวได้ว่าอียิปต์เป็นอีกหนึ่งประเทศที่น่าศึกษา เนื่องจากสถิติการส่งออกก๊าซธรรมชาติเป็นดรรชนีชี้ให้เห็นว่าอียิปต์มียอดการส่งออกก๊าซธรรมชาติขยายตัวสูงที่สุดในอนุภูมิภาคแอฟริกาตะวันออก หรือราว ๑.๔ ล้านตัน/ปี แต่ปัญหาใหญ่คือ ท่อส่งก๊าซของอียิปต์ไม่มีจุดเชื่อมต่อกับท่อส่งก๊าซที่เป็นสาขาใด ที่จะสามารถเชื่อมผ่านและส่งต่อไปยังยุโรปได้ จากการวิเคราะห์ดังกล่าวบ่งชี้ให้เห็นว่าแม้ในปัจจุบันอียิปต์จะเพิ่มกำลังการผลิตก๊าซธรรมชาติได้เต็มขีดความสามารถก็ตาม แต่ดูเหมือนว่าอียิปต์ให้ความสำคัญกับตลาดพลังงานของจีนมากกว่า เนื่องจากมีข้อเสนอของใจภายใต้เงื่อนไขที่รัฐบาลอียิปต์ไม่อาจปฏิเสธได้ โดยล่าสุดอียิปต์ได้บรรลุข้อตกลงในการทำสัญญาระยะยาวกับจีนในการส่งออกพลังงานและก๊าซธรรมชาติ ทำให้การส่งออกก๊าซธรรมชาติไปยังตลาดอื่นไม่มีแรงดึงดูดได้ดีเท่ากับตลาดพลังงานของจีน เมื่อเป็นเช่นนี้อียิปต์คงไม่เปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจในช่วงนี้อย่างแน่นอน

ลิเบีย

หากต้องการเปลี่ยนเป้าหมายไปที่ลิเบียซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านของอียิปต์พบว่า มีกำลังการผลิตก๊าซธรรมชาติในปริมาณมากกว่า ๑.๔ พันล้านลูกบาศก์เมตร/ปี แต่กรณีของลิเบียถือว่าเป็นเรื่องยากมาก เพราะไม่อาจมองข้ามปัญหาการเมืองภายในที่ยังคงไร้เสถียรภาพ ยิ่งในปัจจุบันมีการแบ่งฝักฝ่ายอย่างชัดเจน แม้จะมองผ่านปัญหาการเมืองภายในที่เป็นอยู่ขณะนี้ก็ตาม แต่ยังมีปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าลิเบียขาดศักยภาพในการเพิ่มกำลังการผลิตหรือส่งออกก๊าซธรรมชาติ

ไปยังตลาดนอกภูมิภาคได้ และสิ่งนี้ถือเป็นการตอกล้มปิดประตูความหวังในการส่งออกพลังงานไปยังกลุ่มประเทศยุโรปทันที

ไนจีเรีย

สำหรับประเทศไนจีเรียที่เป็นอีกหนึ่งความหวังในการนำเข้าก๊าซธรรมชาติ เห็นได้จากในปี ๒๐๑๙ มีสัดส่วนการส่งออกก๊าซธรรมชาติไปยังประเทศยุโรปรวมกว่า ๑.๒ หมื่นล้านลูกบาศก์เมตร จากปริมาณที่ผลิตได้ทั้งหมด ๑ แสนล้านลูกบาศก์เมตร และมีกระแสข่าวในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาระบุว่า แอลจีเรีย ไนเจอร์ และไนจีเรีย ได้บรรลุความตกลงร่วมกันในโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซข้ามผ่านทะเลทรายที่มีพื้นที่เชื่อมต่อพรมแดนของทั้งสามประเทศ มีระยะทางรวม ๔,๐๐๐ กิโลเมตร โดยเส้นทางนี้จะทำให้สามารถเชื่อมต่อท่อส่งก๊าซข้ามผ่านไปถึงยุโรปในปริมาณที่คาดการณ์ไว้ราว ๓ หมื่นล้านลูกบาศก์เมตร/ปี ซึ่งนักวิเคราะห์หามองว่าเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่ปัญหาคือสถานการณ์ในภูมิภาคไม่เอื้อให้การดำเนินการก่อสร้างกระทำได้ง่ายโดยเฉพาะปัญหาความมั่นคงภายใน เพราะมีกลุ่มติดอาวุธ อาทิ กลุ่มโบโกฮารอม (Boko Haram) ในไนจีเรีย เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีข้อมูลที่เปิดเผยจากการพยากรณ์ด้านเศรษฐกิจพลังงานในภูมิภาคพบว่า ปัจจุบันผู้ซื้อก๊าซธรรมชาติจากไนจีเรียมีสัดส่วนต่างกัน โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศยุโรปมีลูกค้ารายใหญ่ ได้แก่ ฝรั่งเศส สเปน และโปรตุเกส ซึ่งประเทศเหล่านี้มีสถานีและโรงกลั่นก๊าซของตัวเอง ขณะที่เยอรมนียังไม่มียุทธศาสตร์ก่อสร้างสถานีก๊าซของตัวเอง แต่คาดว่าจะมีการสร้างสถานีก๊าซธรรมชาติสัญชาติเยอรมันขึ้นในอนาคต แต่ปัญหาสำคัญของไนจีเรียคือโครงสร้างพื้นฐานไม่เอื้อให้สามารถเร่งการผลิตหรือเพิ่มกำลังการผลิตได้ตามแผนระยะสั้น เนื่องจากต้องมีกระบวนการเชิงยุทธศาสตร์ที่เป็นแผนการลงทุนระยะยาว และมีความตกลงร่วมกันเพื่อให้ไนจีเรียยกระดับด้านขีดความสามารถในการผลิตและส่งออกโดยเร็วที่สุด

บทสรุป

เยอรมนีถือเป็นประเทศที่นำเข้าก๊าซธรรมชาติจากรัสเซียเป็นหลัก เห็นได้ชัดว่ามีการลงทุนร่วมกันในโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซ North Stream ทั้ง ๑ และ ๒ ซึ่งนับเป็นความร่วมมือด้านพลังงานระหว่างเยอรมนีกับรัสเซีย มีระยะทางยาว ๑,๒๐๐ กิโลเมตร โดยเป็นโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซทางทะเลบอลติกเพื่อส่งตรงไปยังเยอรมนี แต่รัฐบาลเยอรมนีในฐานะพันธมิตรนาโต้ได้ออกมาตรการตอบโต้รัสเซียด้วยการสงวนสิทธิ์ไม่นำเข้าก๊าซผ่านโครงการ North Stream II มีผลทำให้เยอรมนีและประเทศยุโรปอีกหลายประเทศต้องเผชิญกับความยากลำบาก เนื่องจากยุโรปต้องพึ่งพาการนำเข้าก๊าซธรรมชาติจากรัสเซียร้อยละ ๔๐ โดยมีสัดส่วนราว ๖ หมื่นล้านลูกบาศก์เมตร/ปี

หากเยอรมนีต้องมองหาแหล่งนำเข้าพลังงานจากภูมิภาคอื่นย่อมไม่ใช่เรื่องง่าย ซึ่งประเด็นนี้เยอรมนีกำลังมองไปที่ภูมิภาคแอฟริกาว่ามีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดสำหรับการแก้ไขปัญหาระยะสั้น แต่ดูเหมือนว่าภาพที่ปรากฏค่อนข้างเลือนรางไม่ชัดเจน โดยเฉพาะหากต้องการความรวดเร็วในภาวะที่จำเป็นเร่งด่วนท่ามกลางวิกฤติสงครามยูเครนขณะนี้ เพราะหลายประเทศที่มีแหล่งก๊าซธรรมชาติสำรองในภูมิภาคแอฟริกาต่างมีปัญหาที่ต้องเผชิญตามตัวแปรที่ต่างกันทั้งปัจจัยภายในและภายนอกประเทศ สอดคล้องกับความเห็นของกาทาร์ที่ระบุว่า ไม่มีประเทศใดดำเนินการได้เพียงลำพังในการชดเชยการส่งก๊าซธรรมชาติให้กับยุโรปในสัดส่วนที่ทัดเทียมกับรัสเซียได้ ยิ่งในช่วงเวลาอันสั้นยิ่งไม่มีความเป็นไปได้ เหตุเพราะขีดความสามารถในการผลิตและส่งออกของแต่ละประเทศมีปริมาณที่จำกัด รวมทั้งข้อกำหนดเกี่ยวกับการกำหนดราคาในตลาดโลกเป็นอีกปัจจัยสำคัญ ดังนั้นการเจรจาเพื่อให้สงครามยูเครนยุติลงถือเป็นทางออกที่ดีที่สุด

บรรณานุกรม

- <https://www.dw.com/ar/%D9%87%D9%84-%D8%AA%D8%B3%D8%AA%D8%B7%D9%8A%D8%B9-%D8%A3%D9%88%D8%B1%D9%88%D8%A8%D8%A7-%D8%A7%D8%B3%D8%AA%D8%A8%D8%AF%D8%A7%D9%84>
- <https://al-ain.com/article/algeria-europe-5-gas-pipes>
- <https://www.independentarabia.com/node/299121/%D8%A7%D9%82%D8%AA%D8%B5%D8%A7%D8%AF/%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%AA%D8%B1%D9%88%D9%84-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%BA%D8%A7%D8%B2/%D8%B3%D9%8A%D9%86%D8%A7%D8%B1%D9%8A%D9%88-%D8%A3%D9%88%D8%B1%D9%88%D8%A8%D8%A7>
- <https://arabic.sputniknews.com/20220216/%D9%84%D9%85%D8%A7%D8%B0%D8%A7-%D9%84%D8%A7-%D9%8A%D9%85%D9%83%D9%86-%D9%84%D8%A3%D9%88%D8%B1%D9%88%D8%A8%D8%A7-%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%B3%D8%AA%D8%BA%D9%86%D8%A7%D8%A1-%D8%B9%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%BA%D8%A7%D8%B2-%D8%A7%D9%84%D8%B1%D9%88%D8%B3%D9%8A-%D9%81%D9%8A-%D8%A3%D9%8A-%D9%88%D9%82%D8%AA-%D9%82%D8%B1%D9%8A%D8%A8-1058690713.html>
- <https://www.dw.com/ar/%D8%A3%D8%B2%D9%85%D8%A9-%D8%A3%D9%88%D9%83%D8%B1%D8%A7%D9%86%D9%8A%D8%A7-%D9%80-%D8%A7%D9%84%D8%BA%D8%A7%D8%B2-%D8%A7%D9%84%D8%B1%D9%88%D8%B3%D9%8A-%D9%8A%D8%B6%D8%B9-%D8%A3%D9%84%D9%85%D8%A7%D9%86%D9%8A%D8%A7-%D9%81%D9%8A-%D8%B9%D9%8A%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B9%D8%B5%D8%A7%D8%B1/a-60745715>
